

Rolul victimei infracțiunii în cercetarea la fața locului

MARCEL CERNOVSCHI

Always and in every case, for getting to know the truth, it is necessary to detect all the traces, proofs and evidence, to corroborate these with the statements of the witnesses, the prejudiced side or author, and all the necessary information to be used by the judicial body in order that the penal suit to be carried out. Without cataloguing or hierarchical placing the role of victim in the occurrence of the offence or his/her attitude during the whole injuring action and judicial inquiry, by the circumstances and information presented to the judicial body, the victim has an important role, sometimes pre-established, according to the type of the committed offence and the particular importance in the settlement of the case, within legal circumstances.

Cercetarea la fața locului se înscrie printre activitățile ce contribuie în mod esențial la realizarea scopului procesului penal. În accepțiunea legii penale, cercetarea la fața locului constituie un procedeu probatoriu care servește la administrarea sau la aflarea unor mijloace de probă. Dar, cu tot caracterul, așa zis auxiliar, acestei activități i se atribuie o semnificație deosebită, de ea depinzând direct aflarea adevărului cu privire la faptele și împrejurările cauzei inclusiv cu privire la persoana făptuitorului. Cunoașterea faptelor și împrejurărilor de fapt, urmarea produsă, autorului faptei, are o deosebită importanță pentru soluționarea legală și temeinică a cauzelor penale deoarece, ne indică tot ce trebuie dovedit, îndrumând organul judiciar pentru lămurirea prin probe a tuturor aspectelor care interesează cauza, dar, totodată, împiedicându-le să-și irosească timpul cu dovedirea unor faptei și împrejurări care nu prezintă nici o importanță pentru cauză.

Pentru organul judiciar, primele informații sunt deosebit de utile, sursele de informații fiind victimele infracțiunii, rudele acestora, martorii oculari, organele de poliție sosite primele la fața locului și chiar făptuitorul.

Ascultarea de îndată a victimei este impusă de considerente de ordin tactic, dictate de operativitatea cu care trebuie efectuate anumite activități (de exemplu urmărirea pe urmele * calde * a făptuitorului), precum și starea de sănătate, împrejurarea ca, între timp aceasta se poate agrava, cu riscul de a nu putea fi valorificate informațiile utile pe care le-ar putea furniza.

În literatura de specialitate sunt consemnate, practic, informațiile cu privire la unele împrejurări ale săvârșirii infracțiunii, furnizate de către victimă, cum ar fi :

- semnalmentele făptuitorului ;
- categoria de persoane din rândul cărora se poate recruta făptuitorul ;
- direcția în care s-a deplasat după părăsirea locului faptei;
- starea inițială a locului dinaintea săvârșirii faptei;
- existența unor urme care să demonstreze că s-a săvârșit o faptă penală;
- căile folosite de făptuitori pentru a pătrunde în locul faptei;
- activitățile desfășurate de făptuitori la locul faptei;
- instrumentele folosite la comiterea faptei;
- locurile pe unde s-au deplasat infractorii în câmpul crimei, numărul făptuitorilor;
- bunurile și valorile ce lipsesc de la locul faptei;

- existența așa numitor * împrejurări negative*;
- persoanele care au perceput, în tot sau în parte, sau puteau să perceapă fapta și împrejurările săvârșirii acesteia;
- modificările intervenite în câmpul faptei, persoanele care le-au făcut și scopul acestora;
- cauzele, condițiile și împrejurările care au determinat, favorizat sau facilitat săvârșirea faptei și măsurile de prevenire ce trebuie luate în viitor e.t.c.

În faza premergătoare a cercetării propriu-zise, practicienii recomandă ca organul de urmărire penală să pună întrebări legate de viața particulară a victimei, de relațiile de prietenie ale acesteia, rudele apropiate cu care întreține legături și cu care nu întreține legături sentimentale, raporturile de dușmănie, modul de a se comporta al victimei în diferite împrejurări, situația materială a victimei, dacă suferea de o boală, ce planuri de viitor avea etc.

Din varietatea datelor de interes pentru cunoașterea victimelor, apreciate ca având o semnificație deosebită în procesul identificării autorilor infracțiunilor enumerăm:

- datele referitoare la determinarea naturii juridice a cazului pentru a stabili dacă în speță este vorba de omor, sinucidere ori moarte accidentală;
- datele privind stabilirea celui mai plauzibil mobil al săvârșirii infracțiunii;
- datele relative la precizarea circumstanțelor esențiale ale evenimentului (de loc, timp, mod de comitere, surprinderea victimei ori acceptarea pătrunderii autorilor în locuință), alte împrejurări semnificative (tentative de alarmare sau de apărare a victimelor);
- datele care definesc personalitatea victimei, în principal, cele privind concepția și modul de viață, materializarea la nivelul de cultură și educație, atitudini, calități temperamentale și caracteriale, credințe și obiceiuri, anumite tabieturi, dorințe nesatisfăcute, starea de echilibru psihic ori manifestarea unor tendințe spre agresivitate, izolare socială ori depresiune, anumite tere sau vicii ascunse (jocuri de noroc, consum excesiv de alcool, relații extraconjugale ori de inversiune sau perversiune sexuală);
- cercul de relații al victimei (de familie, rudenie, vecinătate, de serviciu, de distracție) mediile și locurile sau localurile publice frecventate. De o importanță deosebită în acest sens sunt precizarea relațiilor victimei (de amicitie, dușmănie, indiferență) și, mai ales, identificarea și conturarea tuturor stărilor tensionale ori conflictuale mai vechi apărute recent (neînțelegeri familiale, conflicte pentru moștenire, motive de răzbunare sau gelozie etc.), precum și a celor care privesc legături cu persoane bănuite de comiterea faptei sau cu cercuri afaceriste ori de infractori, care ar putea sugera preocuparea victimei pentru obținerea unor venituri pe căi ilicite;
- informații privind mișcarea în timp și spațiu a victimei cu accent deosebit pe perioada imediată evenimentului care pot avea relevanță deosebită;
- date privind bunurile deținute de victimă, mai ales a celor de valoare și cele privind dispariția unora dintre acestea sau a unor documente;
- informații privind antecedentele morale, medicale, penale și contravenționale ale victimei.

Fără a ierarhiza ori generaliza diferitele împrejurări relevante în geneza actului infracțional, victima oscilează întotdeauna între a crea condițiile favorizante sau a fi ea însăși cauza determinantă, mai ales că, sub aspectul cauzalității, raportul atitudinal infractor-infracțiune-victimă înclină de cele mai multe ori în defavoarea acesteia, unii autori considerând că, chiar dacă există și cazuri în care între infractor și victimă nu a existat nici un fel de legătură anterioară, privind din perspectivă strict psihologică, nici o victimă nu poate fi absolvită integral de o anumită răspundere legată de actul infracțional (ca exemplu: poștașul cu bani mulți asupra sa nu se asigură deloc și este atacat în scop de jaf).

În cazul în care, între victimă și infractor există anumite legături anterioare, plecându-se de la cunoașterea victimei se poate *reconstitui* fizionomia particulară a relaționării interpersonale infractor-victimă și, în felul acesta, se poate identifica cel ce a comis fapta criminală, modul de reacție al victimei, psihologia ei informând asupra unor caracteristici psihice și comportamentale ale infractorului. Desigur există foarte multe variante posibile ale relației infractor-victimă, în special în cazul infracțiunilor cu violență. Având în vedere poziția și situația victimei după comiterea infracțiunii, putem diferenția mai multe variante posibile, precum:

- victime dispărute, sesizarea fiind făcută de persoane cunoscute și, nu de puține ori, chiar de către infractor, cum ar fi cazul soțului ucigaș;
- victime ce nu supraviețuiesc agresiunii (decedate) care oferă, în principal, informații asupra infractorului, plecând de la modul cum a reacționat acesta (în ce loc, cu cruzime sau fără, încercând sau nu să acopere urmele, jefuind sau nu victima, etc);
- victime ce supraviețuiesc agresiunii, dar nu pot identifica infractorul din motive obiective (fapta s-a comis pe întuneric, infractorul era mascat, victima a fost mai înainte legată la ochi, prin surprindere, etc). În asemenea cazuri, victima poate oferi informații în legătură cu unele caracteristici fizice sau psihice ale infractorului (eventual vocea, aspecte vestimentare – haină aspră sau lucioasă, nervozitate, precipitare etc);
- victime ce supraviețuiesc agresiunii și care cunosc infractorul, însă nu-l denunță din motive ce țin de teama de răzbunare a acestuia (de exemplu: victima cunoaște amenințarea infractorului că, în cazul în care va fi denunțat se va răzbuna pe copii);
- victime care supraviețuiesc agresiunii, care cunosc infractorul, dar pe care însă nu-l denunță din motive ce țin de viața lor particulară (de exemplu: agresorul este concubinul victimei căsătorite);
- victime care supraviețuiesc agresiunii, care cunosc infractorul, dar care, în loc să-l denunțe, încearcă să ofere alte explicații, inclusiv autoacuzându-se , protejându-l deliberat pe infractor (este cazul, desigur mai rar, a victimei care, în acest fel, consideră că oferă *dovezi de dragoste* infractorului pe care-l iubește);
- victime care supraviețuiesc agresiunii și care, deși cunosc infractorul adevărat, acuză o altă persoană pe care vrea să se răzbune;
- victime care supraviețuiesc agresiunii, care cunosc infractorul, însă, profitând de situație, încearcă să pună pe seama altuia și fapte pe care nu le-a comis (de exemplu: reclamă dispariția unor lucruri de valoare sau bani pe care în mod real infractorul – care s-a rezumat numai la violarea ei – nu și le-a însușit);
- care profită de o anumită situație, reclamând o infracțiune comisă asupra sa cu intenția de a sancționa o persoană sau de a profita de pe urma ei (de exemplu: simularea voluntară și regizarea corespunzătoare pentru a transforma o relație sexuală în viol).

Stabilirea poziției victimei în *scenariul infracțiunii* ori indicarea autorului de către aceasta constituie premise ale soluționării juste a cauzei penale doar coroborate și susținute de celelalte probe și mijloace materiale de probă obținute pe parcursul cercetării la fața locului sau administrate în cauză, în timpul sau ca rezultat a desfășurării altor activități tactice ori procedurale.

Un alt aspect relevat de literatura de specialitate este reținerea victimei de a reclama sau colabora cu organele judiciare, în cazurile de viol și tentativă de viol, conțenția rezidând în :

- dificultatea unor victime de a evalua tentativa de viol de intromisiune, ce definește actul sexual consumat ;

- jena și pudoarea publică față de publicizarea actului, mai ales din partea femeilor fără viață sexuală ;
- reținerea victimelor față de stresul interogatoriilor și expertizelor medico-legale;
- neîncrederea față de soluționarea judiciară a cazurilor, cât timp în unele societăți, justiția este reprezentată cu precădere de bărbați. Atitudinea dubitativă a juriștilor și experților este percepută de victimă ca o nouă agresiune, ca un fel de *viol judiciar*, fapt ce îi exacerbează sentimentele de culpabilitate, o determină la o supravictimizare și o inhibă de a face sau de a continua o reclamație judiciară.

Numărul mare de victime, practic greu de identificat, reacția diferită a victimelor la anumite fapte (spre exemplu la viol, înșelăciuni, mită, trafic de influență), modicitatea prejudiciilor cauzate prin unele fapte, lipsa încrederii în organele de descoperire (cele de cercetare penală), tendința unor victime de a evita publicitatea, etc, fac ca un număr mare de fapte penale să nu fie nu numai descoperite, dar nici măcar reclamate.

Se constată existența unei tendințe spre victimizare în mai multe sectoare de activitate a populației, aceasta manifestându-se prin reacții din ce în ce mai paradoxale: apatie, indiferență, retragere, autoapărare sau chiar provocare, însuși procesul de *victimizare* (de alegere a victimei de către infractor sau de cădere a unei persoane în această postură) nu este, de cele mai multe ori, o pură întâmplare, ci un proces complex, victima având și un rol causal sau favorizant în săvârșirea infracțiunii. Cunoașterea modului cum s-a comportat victima în perioada preinfracțională și infracțională, cât și felul cum se manifestă în timpul desfășurării anchetei judiciare contribuie, într-o măsură însemnată, uneori decisivă, la rezolvarea corectă a cauzei judiciare și la fundamentarea unor recomandări preventive și autoprotectoare în raport cu pericolul unei victimizări viitoare.

Departate de a reuși încadrarea într-un stereotip a contribuției victimei în derularea unei infracțiuni ori a atitudinii acesteia în toate fazele procesului infracțional sau a cercetărilor, prin indiciile și informațiile ce la oferă organului judiciar, victima își are rolul ei, uneori prestabilit, după tipul infracțiunii consumate și importanța particulară în soluționarea cauzei, în condiții de legalitate.

Bibliografie:

1. V.Dongoroz ș.a.- Explicații teoretice ale Codului de procedură penală roman, vol.I partea generala, Ed.Academiei Romane, Bucuresti,1975, cit.pag.169
2. E.Stancu-Investigarea stiințifică a infracțiunilor,Curs de criminalistică, Univ. Bucuresti,Fac.de Drept,Bucuresti, 2002, cit.pag.325
3. Gr.Theodoru, T.Plăeșu – Drept de procedură penală, partea generală, vol.I, Universitatea „A.I.Cuza „, Iași, 1987, cit.pag.206
4. A.Ciopraga – Criminalistica.Tratat de tactică.Ed.Gama.Iasi,1992, cit.pag.56
5. T.Bogdan – Probleme de psihologie judiciară, Ed.Științifică, Bucuresti, 1973, cit.pag.155-159
6. M.Cernovschi – Cercetarea la fata locului , Ed.Restituțio, Iasi, 2006, cit.pag.60
7. I.T.Butoi, T.Butoi – Psihologie judiciară, Ed. Fundației României de Mâine,Bucuresti, 2004, cit.pag.69-70
8. I.T.Butoi, T.Butoi – Tratat universitar de psihologie judiciară - teorie și practică-, Ed.Phobos, Bucuresti, 2003, cit.pag.66
9. N.Mitrofan, V.Zdrenghia, T.Butoi – Psihologie judiciară, Ed.Șansa, Bucuresti, 1994, cit.pag.102-103
10. A.Garcia-Pablos – Criminologia, una introduccion a sus fundamentos teoricos, editia a 4 a, Ed. Tirant Lo Blanch, Valencia, 2001, pag.103-105
11. Ghe. Scripcaru, C.Scripcaru – Medicina legală pentru juriști, Ed.Cugetarea, Iași, 1999, cit.pag.159-160
12. Al. Ungureanu – Prelegeri de criminologie, Ed. Cugetarea, Iasi, 1999, cit.pag.133
13. N.Giurgiu – Elemente de criminologie, Ed.Fundației Chemarea, Iasi, 1992, cit.pag.254
14. N.Mitrofan, V.Zdrenghia, T.Butoi – Psihologie judiciară, Ed.Șansa, Bucuresti, 1992, cit.pag.58